

**НОВІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СТИЛІСТИЧНІ ВИЯВИ
ВІДАБРЕВІАТУРНИХ УТВОРЕНЬ У МОВІ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯ
«УКРАЇНЬСЬКА ПРАВДА» НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.**

У статті проаналізовано тематичні групи нових відабредіатурних утворень, визначено їхню частининомовну належність та стилістичну роль у мові інтернет-видання «Українська правда».

Ключові слова: тематичні групи, відабредіатурні утворення, мова інтернетної публіцистики, стилістична роль.

Навальная М.И. Новые функционально-стилистические проявления отабредіатурных образований в языке интернет-издания «Украинская правда» в начале ХХІ в. В статье проанализированы тематические группы новых отабредіатурных образований, определена их принадлежность к части речи и стилистическая роль в языке интернет-издания «Украинская правда».

Ключевые слова: тематические группы, отабредіатурные образования, язык интернетной публицистики, стилистическая роль.

Navalna M.I. The new functional and stylistic manifestations of units formed from the abbreviations in the language of Internet edition «Ukrainska pravda» at the beginning of the XIX century *In the article the author analyses the thematic groups of new lexical units formed from the abbreviations, defines their belonging to the definite parts of speech and their stylistic role in the language of the Internet edition «Ukrainska pravda».*

Keywords: thematic groups, lexical units formed from the abbreviations, the language of Internet journalism, stylistic role.

У мові сучасної української публіцистики помітно активізувалося вживання відабредіатурних утворень. Ці словотвірні одиниці є порівняно новими. У попередні періоди історії українського словотвору вони засвідчені тільки поодинокими випадками: *НАТО* — *натовський* — *натовець*, *СЕАТО* — *сеатовський* — *сеатовець* [9: 25], кваліфіковані як можливості різних інтерференцій. О.А. Стишов наголошує, що такі мовні процеси зумовлені низкою чинників як екстралінгвального, так і інтралінгвального характеру, що діють «переважно в тісному взаємозв'язку. Серед них слід назвати демократизацію всього українського життя, мовностилістичну розкутість журналістів та авторів статей, зростання ролі особистості, прагнення до емоційності, експресивності та влучності на тлі стандарту, економії мовної енергії, прагматизму тощо» [11: 128]. Із приводу цих утворень дослідники зауважують: «Як ніколи, багато утворюється прикметників та імен осіб від буквених абредіатур, чого суворо уникало, принаймні, писемне мовлення попереднього періоду» [7: 213].

У сучасному мовознавстві питання будови та класифікації відабредіатурних утворень залишаються дискусійними [1: 227; 2: 77; 10: 154]. Коли в попередні роки вважали, що не від багатьох абредіатурних основ з'являються похідні слова загальномовного використання, то нині цю тезу заперечують, бо майже від усіх абредіатур можна утворити похідне за законами словотвору.

Регулярність творення відаббревіатурних слів дала підстави виділити природні (такі слова швидше входять до загальноновживаної лексики) та штучні (слова залишаються вузьковживаними й використовуються в межах певної субмови) процеси лексикалізації аббревіатур [10: 165]. Спроба систематизувати відаббревіатурні деривати свідчить про те, що утворення нових слів «відбувається не хаотично, а за наявними зразками, моделями, які узвичаїлися в системі словотвору даної мови» [6: 33].

Ставимо за мету проаналізувати тематичні групи нових відаббревіатурних утворень, визначити їхню частиномовну належність та стилістичну роль у мові Інтернет-видання «Українська правда».

Найчисельнішу групу відаббревіатурних одиниць становлять слова, що утворилися від назв-аббревіатур партій, політичних блоків та громадських об'єднань. О.А. Стишов виділив наприкінці ХХ ст. найбільше відаббревіатурних дериватів із суфіксом **-ець/-івець, -овець** [11: 128]. Цю тенденцію спостерігаємо в мові української інтернетної публіцистики і на початку ХХІ ст.: *бютівець, нунсівець, унсовець* та ін. Пор.: «**БЮТівець** знайшов у себе російський „відеожучок”» («Українська правда», 25.01.2013); «*Одному з протестувальників, які прикували себе на Банковій, стало погано... Про це повідомив **бютівець** Андрій Шевченко*» («Українська правда», 22.01.2013); «**НУНСівець** Тарас Стецьків висувається у 117 округі...» («Українська правда», 06.08.2012); «**НУНСівець** каже, що опозиція сама себе загнала в пастку» (заг.) («Українська правда», 06.11.2012); «„Розформовуються військові частини, офіцери ходять так, як на роботу, щоб отримати чергове звання і підвищення заробітної платні”, — констатував **унсовець**» («Українська правда», 07.06.2012).

Натрапляємо на утворення такого типу: *екс-нунсівець, екс-бютівець* та ін. Напр.: «*В опозиції бояться, що змінами до Конституції займуться „регіонали”... це заявив на засіданні підготовчої групи **екс-нунсівець** В'ячеслав Кириленко*» («Українська правда», 06.12.2012).

Відаббревіатурні іменники, утворені за допомогою суфіксів **-ець/ -івець, -овець** та **-іст/-ист**, зазвичай називають особу за її належністю до політичної партії, політичного блоку, угруповання, громадського об'єднання. Ці новотвори в журналістських текстах є не тільки засобом мовної економії (пор.: *нунсівець — член блоку політичних партій «Наша Україна — Народна самооборона»*), але й надають їм розмовності, а публікаціям суспільної тематики — меншої офіційності.

Мова інтернетного видання «Українська правда» чітко виявляє, як аббревіатури підлягають законам асиміляції, узвичаюються, трансформуються в нові слова, що потрапляють до словникового складу. Деякі з них поступово сприймаються не як замітники словосполучення, а як звичне кореневе слово, що зумовлює й відповідні структурно-семантичні та морфологічні наслідки [10: 158]. Пор.: «*Іванющенко і **бютівець** — найбільші прогульники ...упродовж першої сесії Верховної Ради сьомого скликання...*» («Українська правда», 15.01.2013); «*Приміром, **бютівка** могла пообіцяти не такі дошкульні протести бізнесу, переведення їх у формат безпечного круглого столу...*» («Українська правда», 14.12.2011).

Відабrevіатурні іменники на позначення носіїв суспільно-політичних ідей, поглядів тощо утворюють і за допомогою менш продуктивних суфіксів, зокрема суфікса **-к**, напр.: *СД (есде) + -к → есдек*, пор.: *«Якщо ми не побачимо змін (до кінця 2012 року), то переглянемо угоду. Ми чітко повідомили по це нашим українським партнерам», — запевнив колеги інший есдек Крістіан Вігенін*» («Українська правда», 23.05.2012).

На основі назв-абrevіатур партій, політичних блоків та громадських об'єднань постало чимало відабrevіатурних прикметників за допомогою питомого українського суфікса **-ськ-** та його варіантів **-івськ-**/**-овськ-**: *бютівський, уерпівський, унсовський* та ін. Напр.: *«... трохи менш дружньо продовжив скандувати БЮТівський сектор»* («Українська правда», 07.09.2011); *«БЮТівський Майдан вже чекає облави»* (заг.) («Українська правда», 05.08.2011); *«... розносили унсовський офіс...»* («Українська правда», 27.12.2004); *«НУНСівський відступник вже почав говорити про „змову” та „дерибан” портфелів»* («Українська правда», 26.11.2007).

Якщо в попередні роки в тематичній групі абrevіатур — назв міжнародних та міждержавних союзів спостерігалася тенденція до творення слів, що означають представників та членів цих організацій (*есендівець, сеатовець*) [11: 128], то на початку ХХІ ст. активізувалося творення та вживання відабrevіатурних прикметників переважно із суфіксом **-івськ-**, що є варіантом суфікса **-ськ-**, і з рідше вживаним **-ов-(-ів-)**: *есендівський, есєвський, еєпівський, сотівський, натівський, сотовий* та ін. Пор.: *«... Олександр Олександрович вважався одним з тих нечисленних урядовців, хто доостанку вперто стискав у кулаках два прапорці — жовто-блакитний і синьо-зоряний, есєвський...»* («Українська правда», 16.03.2010); *«Не можна допустити, аби НАТОвський чобіт топтав Севастополь і Крим, Донбас...»* («Українська правда», 29.11.2008); *«...візит Буша та натовський саміт...»* («Українська правда», 03.04.2008); *«Наприклад, сотовий оператор DCC...»* («Українська правда», 06.12.2010).

Під впливом розмовного стилю в сучасній українській публіцистиці побутують найменування осіб від уже відомих абrevіатур, утворені за допомогою питомих суфіксів **-івець/-овець** та суфікса **-ник**. Так від буквенних абrevіатур-онімів постало чимало назв осіб, зокрема від УБОЗ утворено *убозівець*, від НАТО — *натовець*, від СБУ — *есбеушник*, від МНС — *емєнесник*, *ЕМЕНЕСник*, від СОТ — *сотівець*, від СТО — *естеошівець*, від ДУС — *дусівець* та ін. Напр.: *«УБОЗівець, який громив скандальні футболки, їздить на машині для багатіїв...»* («Українська правда», 28.09.2011); *«... ходив якийсь дивний чоловік, напевно есбеушник, знімав збоку»* («Українська правда», 08.06.2012); *«За словами Андрія, „есбеушник” забрав всі речі...»* («Українська правда», 11.04.2011).

Назва *есбеушник* поширилися в українській мові під впливом російської відабrevіатурної розмовної назви *кагебешник* [3: 32]. Для останніх десятиліть характерне функціонування в українській мові російських слів доби тоталітарного режиму [8: 124]. Щодо лексеми *есбеушник*, то вживають ще дві назви працівників цієї служби — *есбіст* та *есбівець*. Із двох утворень, придатних для

офіційного використання в українській мові, К.Г. Городенська рекомендує надати перевагу назві *есбіст*, бо вона продовжує узвичаєну традицію творення та називання працівників цього органу спеціального призначення [3: 32]. Але жоден із цих варіантів у мові Інтернет-видання «Українська правда» ми не зафіксували.

Досить велику тематичну групу становлять видабредіатурні утворення, що означають представників правоохоронних, силових органів, органів контролю. У цій та деяких інших тематичних групах спостерігаємо широко відомі словотвірні ланцюжки «заклад, установа, організація – особа» [10: 166]. Зазвичай це іменники, утворені за допомогою питомого українського суфікса **-ник**: *еменесник*; *емзеесник*. Окрім них уживають іменники на **-шник**, що є буквральним перекладом російських видабредіатурних іменників, пор.: рос. *гаишник* і укр. *даішник*, *даїшник*, напр.: «Одеський *екс-головний даішник* продав знак „недоторканності” вбивці Дикаєву?» (заг.) *Міністр внутрішніх справ Віталій Захарченко просить працівників ДАІ припинити платити побори своїм*» («Українська правда», 13.01.2012); «...*власник, а за сумісництвом ще й перший „есбеушник” країни пан Хорошковський...*» («Українська правда», 15.12.2010).

Такі утворення в мові інтернетної публіцистики мають неоднакове написання, що свідчить про відсутність усталених норм. Ті самі слова можуть писати в лапках і без них. Деякі найменування осіб зберігають абредіатурну графіку своєї твірної основи, з якою поєднується питомий український суфікс **-ник**. Такі лексеми зазвичай складно сприймати споживачам інформації через різне написання кореневої і некореневої частини, пор.: *МНСник*, *МЗСник* та ін. Пор.: «„*Феєрверк*” під Донецьком стався сам по собі? (заг.) ...*склади були закриті*”, – сказав *МНСник*» («Українська правда», 17.08.2009).

К.Г. Городенська рекомендує однаково передавати обидві частини у видабредіатурних найменуваннях осіб: *б'ютівець*, *нунсівець*, *кунівець*, *унсовець*, *еменесник* та ін. [4: 115].

На початку ХХІ ст. в мові української періодики активізувалося вживання лексичних одиниць, утворених від іншомовних абредіатур за допомогою суфікса **-к-**, що мають переважно розмовний характер, пор.: FM (англ. *Frequent Modulation* – частотна модуляція) (ефем) + **-к-**(а) → *ефемка*; SMS (англ. *Short Message Service* – коротке повідомлення) (есемес) + **-к-**(а) → *есемеска*. Напр.: «*Мені прийшла есемеска від зятя...*» («Українська правда», 07.05.2012).

Є.А. Карпіловська, аналізуючи тенденції розвитку сучасного українського лексикону, варіант номінації *SMS* – *есемеска* і под. також розглядає як розмовний [5: 24], хоч і зазначає, що такі новотвори активно вживають у журнально-газетних текстах. Погоджуємося з автором, що ці інновації «потребують вироблення професійних критеріїв оцінки перспектив їхньої стабілізації в мові. Установлення таких критеріїв можливе лише на підставі ретельного аналізу формально-семантичної будови, функціонально-стилістичного потенціалу варіантних і синонімічних номінацій» [5: 24].

Нерідко автори вдаються до нових okazіональних утворень, щоб виразити іронічне, сатиричне чи негативне ставлення до об'єднань, груп та їхньої діяльності. Так від аббревіатури «ЗаЄдУ» утворено розмовну одиницю *заєдово*. Напр.: «Так, у 2002 році, владна „ЗаЄдУ“, очолювана Литвиним, не вразила результатом» („Українська правда”, 13.08.2012); „...отримаємо аналог 2002 року, коли „ЗаЄдУ” отримав 12% по списках...” («Українська правда», 21.11.2011); «... „За єдину Україну”, чи то пак, „заєдово»» («Українська правда», 13.04.2011).

Отже, вплив розмовного стилю на мову українських Інтернет-видань віддзеркалює активне вживання тут нових відабревіатурних утворень. Вони становлять дві великі тематичні групи найменувань осіб, утворених від назв-аббревіатур: 1) партій, політичних блоків та громадських і міжнародних об'єднань, 2) правоохоронних, силових органів, органів контролю. Вони постійно розширюють свій склад за рахунок суфіксальних іменників під дією позамовних чинників, що й потребує подальших розвідок. Деякі okazіональні відабревіатурні утворення в мові української преси слугують засобом глузування та іронії, нерідко вони надають публіцистичним матеріалам розмовності.

Тематичні групи відабревіатурних лексем мають свої словотвірні особливості, що виявляються у виборі словотворчого суфікса. Основними засобами творення нових відабревіатурних назв осіб за їхньою належністю до партій, політичних блоків, громадських та інших об'єднань залишаються словотворчі суфікси *-ець/-івець, -овець; -ник* тощо.

Відабревіатурні іменники нерідко мають різне графічне відтворення базових аббревіатур, що засвідчує неусталеність їхнього написання та ускладнює сприймання читачем.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Алексеев Д.И.** Сокращенные слова в русском языке / Д.И. Алексеев. — Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1979. — 328 с. 2. **Бойченко Л.М.** Структурно-семантичні типи аббревіатур і діапазон їх дериваційної активності в сучасній українській мові / Л.М. Бойченко // Мовознавство. — 1982. — № 5. — С. 75–80. 3. **Городенська К.** І все-таки вони не *есбеушники* // Катерина Городенська // Українська мова. — 2009. — № 1. — С. 32. 4. **Городенська К.** Чи потрібні ці незвичні написання слів? // Катерина Городенська // Українська мова. — 2010. — № 3. — С. 115. 5. **Карпіловська Є.** Тенденції розвитку сучасного українського лексику: чинники стабілізації інновацій / Євгенія Карпіловська // Українська мова. — 2008. — № 1. — С. 24–35. 6. **Ковалик І.І.** Питання з теорії словотвору в працях О.О. Потебні / І.І. Ковалик // О.О. Потебня і деякі питання сучасної славістики. — Х., 1962. — С. 27–34. 7. **Костомаров В.Г.** Языковой вкус эпохи (из наблюдений над речевой практикой масс-медиа) / В.Г. Костомаров. — М.: Педагогика-Пресс, 1994. — 247 с. 8. **Коць Т.А.** Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі / Т.А. Коць. — К.: Логос, 2010. — 303 с. 9. **Навальна М.І.** Універбати в мові сучасної української періодики / М.І. Навальна // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В.А. Зарва]. — Бердянськ: БДПУ, 2009. — Вип. XXI. — С. 535–541. 10. **Нелюба А.** Явища економії в словотвірній номінації української мови: [монографія] / Анатолій Нелюба. — Харків, 2007. — 302 с. 11. **Стишов О.А.** Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : [монографія] / О.А. Стишов. — К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. — 388 с.